

NOTES AL «PRÒLEG I A LA «DEDICATÒRIA» DEL *TIRANT*

Martí de Riquer va batejar com a «novel·la cavalleresca» un nou gènere al qual pertanyerien el *Tirant*, el *Curial* i altres obres franceses.¹ «Novel·les cavalleresques» serien aquelles obres de ficció en prosa que narren la vida d'un cavaller que viu en un temps contemporani de l'autor i en un espai real i que posseeix unes capacitats que no escapen de la mesura humana. Aquests trets genèrics les oposarien als «llibres de cavalleries» o narracions en prosa que contenen una història situada en un moment històric indeterminat o remot, en un espai irreal, en les quals les accions realitzades pels protagonistes sobrepassen les capacitats humanes i on intervenen elements sobrenaturals en el desenvolupament de l'acció. Aquest nou tipus de narració no tenia precedents; com diu Espadaler,² cadascuna d'aquestes novel·les «crea model». L'autor d'una obra com el *Tirant* hauria de ser conscient de l' excepcionalitat que presentava, per això resulta molt interessant per a l'estudi d'aquestes obres tot allò que els autors puguen dir als lectors. Martorell fingirà que allò que conta és història i tractarà de buscar a la seua obra una parentela adient. Açò és el que diu en la «Dedicatòria» i en el «Pròleg» i açò és el que pretenem estudiar en aquesta comunicació.

1. Cf. *Història de la literatura catalana* (Barcelona, ed. Ariel, 1984; 1.ª ed. 1964), vol. 3, pàgs. 249 i ss.

2. Cf. *Una reina per a Curial* (Barcelona, ed. Quaderns Crema, 1984), pàgs. 160-161.

Quan la crítica s'ha enfrontat a la dedicatòria que Joanot Martorell dirigeix a Ferran de Portugal a l'encapçalament del *Tirant*, s'ha preguntat si és certa o no l'afirmació de l'autor segons la qual la seua obra és una traducció de l'anglès al portuguès i d'aquesta llengua al català d'unes històries referents a un famós cavaller anomenat Tirant lo Blanc. Martí de Riquer ha fet notar que aquesta part de la novel·la és un plagi de la «Carta» que fa de proemi als *Dotze treballs d'Hèrcules* d'Enrique de Villena³ en la qual l'autor dedica la seua obra a mossèn Pero Pardo. Pel que fa a la traducció, sembla probable un trasllat des de l'anglès en la part de Varoic, part que molt possiblement Martorell va traduir i prosificar del poema narratiu *Guy de Warwick*.⁴

Si llegim detingudament la «Dedicatòria» i el «Pròleg», observem que Martorell anomena la seua obra de diverses maneres. Per una part fa contínues referències al suposat original anglès. Aquestes referències parlen de la «història e actes del dit Tirant» o de «tractat»: «com en lo dit tractat sia molt estesament lo més de tot lo dret e orde d'armes e de cavalleria». D'altra banda l'autor al·ludeix a la feina de traducció parlant de «treball». El resultat del «treball» de traducció és el «present tractat», «present llibre» o també l'«obra». Quan més avant Martorell torna a parlar de «present obra» està pensant en el mateix:

E perquè en la *present obra* altre no puixa ésser increpat si defalliment algú trobat hi serà, jo, Joanot Martorell, cavaller, sols vull portar lo càrrec, e no altri ab mi; com per mi sols sia estada ventilada a servei del molt il·lustre Príncep e senyor Rei expectant Don Ferrando de Portugal la *present obra* [...]

Com podem comprovar, una altra vegada repeteix l'al·lusió al tre-

3. Cf. *Joanot Martorell i el Tirant lo Blanc*, estudi introductor i a *Tirant lo Blanc* (Barcelona, Ariel, 1982; 2.ª ed.), pàgs. 75-78 (tot al llarg del nostre treball farem referència a aquesta edició del text) i *Aproximació al «Tirant lo Blanc»*, (Barcelona, Quaderns Crema, 1990), pàgs. 178-182 i 275-278.

4. Cf. RIQUER, *Aprox.*, pàg. 182.

ball de traducció; «si defalliment algú trobat hi serà». Repeteix justament el mot «defalliment», de la mateixa manera que més amunt quan deia «...si defalliments alguns hi són [...] n'és en part causa la dita llengua anglesa, de la qual en algunes partides és impossible poder bé girar los vocables». Per «defalliments» Martorell entén errors en la forma i en la disposició de la matèria traduïda: «així en estil com en orde».

En tot el llibre no es torna a parlar d'«obra», sinó, com ja hem vist, de «tractat» o de «llibre». Només trobem «obra» en el sentit de «llibre» i no de «treball» en el colofó: «Fon acabada d'empremtar la *present obra* en la ciutat de València [...]». Aquest colofó, segons Martí de Riquer, és un afegit molt posterior a la data de redacció de la dedicatòria i els seus autors van ser, molt probablement, els mateixos impressors del *Tirant*.⁵

Així, doncs, el verb «ventilar», atès el context en el qual es troba, no pot significar més que «dur a terme» el «treball», l'«obra», de traducció d'aquelles «històries e actes», d'aquell «tractat», de l'anglès al portuguès i del portuguès a «vulgar valenciana».⁶

Com podem observar, Martorell insisteix a desvincular-se de la seua creació; parla sempre de traducció, mai de creació original i, fins i tot quan es refereix als errors —«defalliments»— comesos, al·ludeix a errors de trasllat —d'«estil» i d'«orde»—, no de composició. Els autors del colofó continuen el joc de la invenció de la traducció encetat en el «Pròleg» i en la «Dedicatòria», però finalment se'ls escapa la ploma i fan una afirmació que descobreix la trama:

E protesta que si en lo dit llibre *haurà posades* algunes coses que no sien catòliques, *que no les vol haver dites*, ans les remet a correcció de la santa catòlica Església.

Martorell continua mantenint-se desvinculat de la seua creació fins al final de la «Dedicatòria» :

5. *Ibidem*, pàg. 293.

6. Cf. RIQUER, *Joanot Martorell i ...*, pàg. 79.

E com entre los altres insignes cavallers de gloriosa recordació sia estat aquell valentíssim cavaller Tirant lo Blanc, del qual fa especial commemoració lo present llibre, per ço d'aquell, e de les seues grandíssimes virtuts e cavalleries, se fa singular e expressa menció individual, *segons reciten les següents històries*.

La faena de Martorell sembla haver-se limitat a la traducció d'unes històries que estaven escrites en anglès. La redacció d'un pròleg en el qual s'afirma que l'obra presentada és el resultat de la traducció d'unes històries vertaderes és un recurs de la narració artúrica que es remunta al mateix pròleg de la *Historia regum Britanniae*, on Geoffrey de Monmouth assegura que, com a font d'informació per a redactar la seua obra, ha utilitzat un llibre molt antic que li ha deixat l'ardiaca d'Oxford i que ell ha traduït al llatí.⁷

Aquest llibre exòtic i antic sembla haver existit només en la imaginació de l'autor i fins i tot les llegendes que aprofita no les coneixia massa bé, de manera que va elaborar una història en gran part fantàstica que, no obstant això, va ser presa per la major part dels historiadors posteriors com a fidel a la veritat dels fets històrics.⁸

Aquesta manera de presentar una crònica fingint que ha estat composta a partir de traduccions de fonts exòtiques té un origen anterior a l'obra de Monmouth. La seua *Historia regum Britanniae* es troba sovint relligada amb manuscrits de les obres de Dares el Frigi —*De belli Troiae historia*— i Dictis el Cretense —*Ephemeris belli Troiani*. Aquests són autors de sengles històries sobre la guerra de Troia que han estat datades en el s. II i ens han arribat en llatí, encara que són

7. Cf. *Historia regum Britanniae*, dins EDMOND FARAL, *La légende arthurienne. Etudes et documents* (Paris, Librairie ancienne Honoré Champion, 1929), vol. 3, pàgs. 71-72.

8. Cf. JOHN JAY PARRY i ROBERT A. CALDWELL, *Geoffrey of Monmouth*, dins *Arthurian Literature in the Middle Ages (a Collaborative History)*, ed. by ROGER SHERMAN LOOMIS (Clarendon Press, Oxford, 1959), pàgs. 72-93, esp. pàgs. 74 i ss. i EDMOND FARAL, *L'inspiration de Geoffroy de Monmouth et le sens de son oeuvre*, dins *La légende arthurienne. Etudes et documents*, vol. 2, pàgs. 386-401.

presentades, de la mateixa manera que la crònica de Monmouth o el *Tirant*, com a traduccions, en aquest cas del grec. Dares i Dictis són suposats testimonis i participants directes —cadascú en un dels bàndols implicats— en la guerra de Troia i les seues cròniques van seguir un camí de transmissió fictíciament accidentat; l'obra de Dares apareix dedicada per Corneli Nepot, suposat traductor i responsable de la troballa de l'original grec, a Sal-lusti; la història de Dictis, en canvi, conté una dedicatòria per a Aradi Rufí, personatge real, a càrrec de Luci Septimi que es presenta com a traductor al llatí d'una història que un altre traductor, Eupràxides, havia efectuat al grec a partir d'uns textos escrits en alfabet fenici trobats en el sepulcre d'un guerrer cretenc en temps de Neró. Aquestes històries fictícies, que es presenten com a continuadores en prosa de la tradició homèrica, van ser preses en l'Edat Mitjana com a històries vertaderes (per això es troben juntament amb la crònica de Monmouth) i més dignes de crèdit que la font homèrica.⁹

L'excel·lència del *Tirant* rau en el fet que, mentre en aquestes obres les suposades traduccions es feien a partir de llengües considerades sàvies, com el grec i el llatí, o exòtiques, Martorell diu traduir de l'anglès i del portuguès. Pel que coneixem respecte a les fonts de la novel·la, la traducció és possible només en el cas de la part presa del *Guy de Warwick*, però sense passar pel portuguès. És molt possible que precisament l'afirmació d'haver traduït de dues llengües «normals» siga un nou recurs per a fer creïble la ficció, un recurs que estaria a to amb el caràcter versemblant que l'autor ha donat a la novel·la.

A banda d'aquest recurs de la invenció d'una traducció, en el «Pròleg» apareixen altres detalls que avalen aquesta intenció de presentar com a verídica la història de Tirant. Ja hem parlat del fet que la dedicatòria del llibre plagia fragments de la carta que Enrique de

9. Cf. CARLOS GARCÍA GUAL, *Los orígenes de la novela* (Madrid, Istmo, 1972), pàgs. 75 i 135-146 i R. MIQUEL I PLANAS, *Nota preliminar* a l'edició de les *Histories troyanes de Guiu de Columpnes* de Jaume Conesa (Barcelona, Biblioteca Catalana, 1916), pàg. IX.

Villena dirigeix a Pero Pardo en els *Dotze treballs d'Hèrcules*.¹⁰ Aquesta obra és una autèntica traducció i posterior reelaboració feta a partir de diverses fonts llatines.¹¹ Si comparem el text plagiat, podem comprovar que Tirant és mostrat davant la consideració dels contemporanis de l'autor de la mateixa manera que Hèrcules, és a dir, com un cavaller del qual han escrit «poetes e historials» a fi de recordar els seus actes victoriosos.

Si bé els escriptors medievals tenien una concepció de la propietat intel·lectual diferent de la nostra, no plagiaven d'una manera arbitrària, sinó ajustada a les «necessitats» concretes de cada obra i a les intencions que perseguïen.

La presentació de la figura d'Hèrcules com a model de comportament cavalleresc forma part d'una tradició que es remunta a Evèmer, autor grec del s. III a. de J.C. Aquest autor grec va considerar en la seua *Sacra scriptio* els herois i les divinitats de la mitologia com a personatges que van existir en la realitat i que per les seues gestes havien estat divinitzats. Aquesta idea passarà a Enni, traductor al llatí de l'obra d'Evèmer i a Ciceró i, a través de Lactanci, sant Agustí i sant Isidor i alguns comentaristes de Virgili com ara Servi, arribarà a l'Edat Mitjana. Les idees evemeristes serviran en l'Edat Mitjana per a dotar d'uns avantpassats famosos les respectives dinasties, de manera

10. Com diu Riquer: «El plagi és francament escandalós i devia ésser fàcilment advertit pels lectors ben informats del segle XV», *Aprox.*, pàg. 278. Cf. del mateix crític *Nuevas contribuciones a las fuentes del Tirant lo Blanc*, dins *Conferencias desarrolladas con motivo del IV centenario del nacimiento de Miguel Cervantes (1547-1947)* (Barcelona, 1949), pàgs. 7-39, esp. pàgs. 8-17. Per al confrontament entre els dos textos, cf. MARTÍ DE RIQUER, *La dedicatòria del Tirant lo Blanc*, dins *Aprox.*, pàgs. 275-278. Per a les circumstàncies en les quals va ser escrita l'obra de Villena cf. PEDRO CÁTEDRA, *Sobre la obra catalana de Enrique de Villena*, dins *Homenaje a Eugenio Asensio* (Madrid, ed. Gredos, 1988), pàgs. 127-140, esp. 134 i ss.

11. Cf. MARGHERITA MORREALE, estudi introductor i a *Los doce trabajos de Hércules* (Madrid, Real Academia Española, Biblioteca selecta de clásicos españoles, 1958), pàgs. XVII i ss.

que els cronistes faran entrar en les seues obres aquests herois deïficats i els col·locaran al costat dels herois bíblics i, com veurem, junt als cavallers de la matèria de Bretanya tot buscant-los un lloc exacte en l'esdevenir de la història de la humanitat.¹² Aquestes mateixes idees evemeristes consideraven les creacions de ficció del món clàssic com a obres que havien aprofitat històries verídiques i que, per tant, podien servir com a font històrica i de lliçó moral.¹³

Aquestes idees són presents en l'obra de Villena; així en la «Carta» afirma que Hèrcules «per sa virtut fon entre los gentils deïficat», mentre que en la «Introducció» declara que per a confegir la seua obra es basa en dos tipus de fonts, les dels «estorials» i la dels poetes i que una part de cada capítol va dedicada a apartar de les seues fonts «la veritat de la ficció». Segons això, caldrà preguntar-se per què Martorell presenta el seu personatge com havia fet Villena en la seua obra, és a dir, com un personatge del qual han escrit, no sols els cronistes, sinó també els poetes. L'única resposta és que ho va fer perquè volia, basant-se en les tesis evemeristes, presentar el seu personatge a aquells «lectors informats» com a real,

12. Cf. JEAN SEZNEC, *La sopravvivenza degli antichi dei. Saggio sul ruolo della tradizione mitologica nella cultura e nell'arte* (Torino, ed. Boringhieri, 1981). Pel que fa a les cròniques, cf. R. B. TATE, *Mitología en la historiografía española de la Edad Media y del Renacimiento*, dins *Ensayos sobre la historiografía peninsular del siglo XV* (Madrid, ed. Gredos, 1970), pàgs. 280-296 i FRANCISCO RICO, *Alfonso el Sabio y la «General estoria»* (Barcelona, Ariel, 1972), pàgs. 22 i 70.

13. En Francesc Eiximenis trobem també aquesta concepció dels herois mitològics. Precisament en el *Dotzè del crestià*, obra que molt probablement va servir a Martorell de pedrera per a la seua novel·la (cf. RIQUER, *Aprox.*, pàgs. 204 i ss.), llegim: «Lo famós cavaller, rei de Creta, apellat Júpiter, fill de Saturnus, [...] en temps del qual nasqué Hèrcules, qui fon famós cavaller e nodrit en Tebas, ciutat de Grècia, e sots lo qual Júpiter foren fetes al món grans e assenyalades cavalleries, aquest Júpiter, tractant pregonament de fet d'armes, si posà alguns instruments qui són reputats fort alts e bons per aquells qui entenen en armes» (cap. 233, *apud* RIQUER, *Aprox.*, pàg. 207).

vertader, com l'Hèrcules de Villena. Fent-ho així, la presentació de la versemblança de la ficció es feia més subtil.

Aquest joc continua també en el mateix «Pròleg», on Martorell expressa la seua intenció de «commemorar», recordar, les gestes del cavaller Tirant perquè no es perden en l'oblit i puguen servir als cavallers com a model de comportament. Aquesta tasca la compara a aquella que duen a terme (1) les narracions històriques com les que trobem en les cròniques (Titus Livi) i en altres narracions sobre personatges històrics com les biografies d'Alexandre, (2) les obres religioses (a) la *Bíblia* (Antic i Nou Testament) i (b) les vides de sants, (3) les obres de ficció (a) faules poètiques (Ovidi, Dant i Virgili) (b) en prosa (*Lancelot* i «altres cavallers»). Com podem comprovar, equipara la història de Tirant a altres obres que eren considerades verídiques; les cròniques i les obres religioses, per suposat, però també les de ficció; acabem de veure com les obres dels poetes eren considerades portadores d'una «veritat» amagada (els mateixos Ovidi i Virgili havien estat fonts del treball de Villena i segurament també de Martorell),¹⁴ fins i tot les històries de la matèria de Bretanya eren considerades «veritat» gràcies a Monmouth.

Una vegada traspasat el llinar del pròleg, els llibres de cavalleries o els *romans* demostraven pertànyer als gèneres de ficció en mil detalls inversemblants; temps remot, espai fictici, ús de la màgia, aparició d'éssers fantàstics, qualitats sobrehumanes dels personatges, etc. En canvi en *Tirant*, la invenció de la «Dedicatòria» i del «Pròleg» continua en peu a l'interior de la novel·la; la convenció dels gèneres historiogràfics, la versemblança i el realisme, presideixen tota l'obra.

La cronística medieval barrejava els personatges de ficció amb els vertaders. Aquest equívoc venia ja de l'origen de la «matèria de Bretanya»; en el moment en què Geoffrey de Monmouth havia posat en una crònica —la convenció genèrica de la qual és el relat d'uns fets reals— unes històries provinents d'antigues llegendes, estava donant carta de veracitat a uns esdeveniments i a uns personatges que eren

14. Cf. MORREALE, *op. cit.*, pàgs. XXXII i ss. i RIQUER, *Aprox.*, pàg. 224.

llibre que aquest rei Escariano era molt gran de cos e de molt bella disposició, molt fort e valentíssim cavaller, e era tot negre [...]» (pàg. 1032). Altra possibilitat és introduir l'estil directe, és a dir, presentar directament els parlaments dels personatges.

Aquest desentendre's de la narració per part de l'autor és el que diferencia el *Tirant* de les cròniques i de la resta de les mostres del gènere.¹⁹ Aquesta característica de la novel·la valenciana és el que ha fet que Vargas Llosa considerés el *Tirant* com una obra que avança les tècniques objectivistes de la novel·la moderna.²⁰

Així doncs, Martorell es proposa fer una obra historiogràfica fingida; la crònica de la vida d'un cavaller de ficció. Inventa una història d'un cavaller que és un home extraordinari però que no deixa mai de tenir una dimensió humana. D'una manera conscient, trama una enganyifa segons la qual la seua crònica seria el fruit de la traducció d'unes fonts escrites, no en una llengua exòtica o prestigiosa, sinó «normal». Es basa en les concepcions evermeristes i ens presenta la seua obra i el seu personatge de ficció com Villena havia presentat un tipus d'obra literària verídica i un personatge d'existència considerada indubtable.

allò que conta damunt la seua qualitat de testimoni i protagonista dels esdeveniments i el mateix declara Díez de Games al començament de la biografia del seu senyor Pero Niño, comte de Buelna (cf. *El Victorial*, ed. de Juan Mata de Carriazo, Madrid, Espasa-Calpe, 1940, pàg. 44). De la mateixa manera Guido delle Colonne afirma en el pròleg a les seues *Històries troyanes* (ed. cit., pàgs. 5-8) que ha preferit com a font d'informació les històries de Dares i de Dictis a Homer i a Virgili pel fet que els seus autors van participar directament en la guerra.

19. Aquest detall no el trobem per exemple en el pròleg del *Curial*, malgrat el caràcter de pseudo-crònica que li atorguen altres elements. En el *Curial* la història és presentada per l'autor com una ficció: «E per ço us vull recitar quant costà a un gentil cavaller e a una noble dona l'amar-se l'un a l'altre, e com ab gran treball e pena, e seguits de molts infortunis, après long temp aconseguiren lo guardó de llurs treballs» (ed. de Marina Gustà, Barcelona, Edicions 62: 1979, pàg. 23).

20. Cf. *Lletra de batalla per «Tirant lo Blanc»* (Barcelona, Edicions 62, 1985), pàgs. 49 i ss.

Aquest engany continua en l'interior de l'obra, on la coordenada genèrica bàsica de la historiografia, la versemblança, es manté. Per altra part, la invenció de l'historiador continua en peu al llarg de tota l'obra i arriba a crear, a diferència de les cròniques, una il·lusió d'imparcialitat, d'objectivitat. Aquest desig d'objectivitat s'arrodoneix presentant el relat per boca d'un personatge, en estil indirecte, a partir de la suposada font o, més sovint, exposant en estil directe els parlaments dels protagonistes. Per fer encara més subtil la invenció de la crònica, l'autor intercala personatges i situacions conegudes pels lectors i que es refereixen a fets, llocs i persones existents en l'època. A més a més, el motlle historiogràfic li oferia, per damunt de qualsevol altre gènere, el marc estructural perfecte on encabir tota mena d'elements: testimonis orals, documents, fragments de tractats didàctics o de *romans*, contarelles, històries boccaccianes... El resultat és un extraordinari multiformisme, un tret que Martorell destaca en aquella mena d'obres que, segons vol fer-nos creure, són de la mateixa mena que la seua:

E moltes gestes e innumerables històries són estades compilades per tal que per obliuio no fossen delides de les penses humanes [...]

E tants llibres són estats fets e compilats de gestes e històries antigues, que no seria suficient l'enteniment humà comprendre e retenir aquelles. (pàg. 115)

L'adopció de les convencions de la historiografia trencava els cànons dels gèneres de ficció i demostra un extraordinari domini del material narratiu. D'aquí al *Quijote*, a la novel·la moderna, només quedava un pas. Perquè què és el *Quijote*, sinó una ficció presentada com a Història?

pura ficció. A partir de la crònica de Monmouth, aquestes històries van seguir dos camins diferents, d'una banda van passar a la historiografia medieval com a esdeveniments històrics, d'altra van servir de material per a les obres de ficció de la mà de Chrétien de Troyes i Maria de França.¹⁵ Per altra part, una vegada construït l'equívoc, la ficció va subministrar més elements a altres gèneres «verídics»; així ho podem comprovar en Eiximenis quan cita la *Història del rei Meliadux*¹⁶ «pare de Tristany» amb una intenció d'exemplaritat moral. Aquests embolics són els que acredita Martorell quan esmenta el *Lancelot* i les històries d'«altres cavallers» entre les històries vertaderes que equivalen a la del seu *Tirant*. Aquests fets contribuïen a fer vagaroses les fronteres entre els gèneres prosístics. Els mateixos personatges eren reals i ficticis i l'únic límit semblava ser, en molts casos, aquell de la mínima versemblança.¹⁷

Martorell fa el mateix però en sentit contrari; crea una obra on es respecten les convencions de versemblança bàsiques de la historiografia, però on la major part dels personatges i l'argument són inventats.

15. Cf. M. MENÉNDEZ PELAYO, *Orígenes de la novela*, I (Madrid, Edición Nacional de las Obras Completas de Menéndez y Pelayo, 1943; 1.ª ed. 1905), pàg. 278 i WILLIAM J. ENTWISTLE, *Geoffrey de Monmouth and Spanish Literature*, «Modern Language Review», XVI (1922), pàgs. 381-391.

16. «E per defalliment d'aquests consells, lo rey Artús, rey de la Gran Bretanya, fo vençut, ab si tertzèn dels millors e pus famosos cavallers qui eren al món en son temps, per Brunor "le Bru", hermità, cavaller de Uterprandego, pare del dit rey Artur; qui gità tots los dits cavallers ab una lança a terra sens que no la trencà, segons que apar en la Història del rey Meliadux, pare de Tristany. Entre los dits cavallers axí vençuts fo Tristany de Leonís, Lançalot del Lach, Palomides britànnich, Galeàs, e lo gran sens paor Perseval, Galvany, e d'altres, los pus famosos, qui s'apellaven "del linatge de Ioser ab Harimatia"» (*Dotzè del Crestià*, cap. 894, *apud* C. J. WITTLIN, *El vuitè tractat del Dotzè del Crestià de Francesc Eiximenis*, dins *Actes del 2n Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982), pàgs. 141-149 (la citació és de la pàgina 146).

17. Així ho podem comprovar per exemple en el pròleg de Montalvo a l'*Amadís de Gaula*: «Bien se puede y deve creer avido Troya, y ser cercada y destruida por los griegos, y assí mesmo ser conquistada Jherusalem con otros

Ja hem vist com a l'acabament del «Pròleg», Martorell ens deixa a soles davant «les històries» que diu haver traduït. Segons això tindríem, per una banda, un historiador que faria de redactor fidel, de cronista d'uns fets:

(...) e molts altres barons e cavallers, qui eren tots esposats, en nombre de vint-e-cinc, los noms dels quals m'obmet per no tenir prolixitat, (pàg. 1181)

i fins i tot de recopilador de documents:

Llegí lo Duc la lletra de sa muller, la qual en la següent forma escrita se mostrava (pàg. 1134)

que es correspondria al narrador. En un segon pla se situaria el «trauctor» que parla tenint a la vista el suposat original anglès, o siga, el mateix Martorell, el qual apareix en molt comptades ocasions: «D'ací avant no es fa més menció de l'ermità» (pàg. 293).

Posar per escrit les suposades «històries», encara distancia més aquesta «crònica» de les anteriors; el narrador, el suposat historiador, no pren part quasi mai en la narració. Arriba, fins i tot, al punt de concebre la narració dels fets de Tirant en la cort anglesa com un relat en present que ix de la boca d'un personatge; així tenim un narrador-testimoni d'uns fets que han ocorregut a Tirant, arplegats per un historiador i traduïts per Martorell.¹⁸ També aprofita el recurs de contar en estil indirecte allò que apareix escrit en la suposada font anglesa: «Recita lo

muchos lugares por este Duque y sus compañeros, mas semejantes golpes que éstos atribuyámoslos más a los escritores, como ya dixé, que aver en efecto de verdad pasados. Estos son los que compusieron las historias fengidas en que se hallan las cosas admirables fuera de la orden de natura, que más por nombre de patrañas que de crónicas con mucha razón deven ser tenidas y llamadas» (*Amadís de Gaula*, ed. de JUAN MANUEL CACHO BLECUA, Madrid, Cátedra, 1987, pàgs. 222-223).

18. Cf. caps. LVII-XCVII. Aquest recurs del testimoni ocular era molt freqüent en les cròniques medievals. Així, Muntaner basteix la veracitat de tot